

БІНАРНІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ АГРЕСІЇ У ТЕОРЕТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ «НОВОГО ГУМАНІЗМУ»

Вже з часів появи гайдегерівського «Листа про гуманізм», в філософському дискурсі розпочинається переосмислення гуманізму як новоєвропейської універсалії і поняття «гуманізм» набуває плюралістичності й проблематичності. Під «новим гуманізмом» ми будемо розуміти узагальнення цих гетерогенних версій гуманізму, яке виражає нове розуміння людської суб'єктивності та певні принципи міжособистісних стосунків та взаємин людей із зовнішнім світом і, водночас, критичне ставлення до «модерн-гуманізму». Хоча існують різні теоретичні шляхи подолання цієї спадщини доби Модерну, але різноманітні версії «нового гуманізму» поєднує спільне прагнення відмовитись від одномірного розуміння людини і її сутності. Якщо для філософії доби Просвітництва, на засадах якої і зростає «модерн - гуманізм», притаманним було зосередження уваги на позитивних проявах людського, то сучасна філософія намагається осмислити людину в усій різноманітності її проявів – як позитивних, так і негативних. Тема агресії цілком «вписується» у такі намагання, а теоретична увага до неї «живиться» ще й значною ескалацією агресії у сучасному житті людини.

Незважаючи на те, що в останній час проблема агресії привертає все більшу увагу науковців – філософів, психологів, етологів, педагогів, юристів та інших, – але і до сьогодні існують значні розбіжності щодо визначень агресії. Слід за Р. Бероном та Д. Річардсон можна стверджувати, що у наш час більшістю фахівців в області соціальних наук приймається наступне визначення: «Агресія – це будь-яка форма поведінки, націленої на образу або заподіяння шкоди іншій живій істоті, що не бажає подібного поводження». Але у цьому визначенні агресія сприймається досить одномірно як деструктивна поведінка і, по-суті, отожднюється з насильством. Між тим, ще Е. Фромм у своїй праці «Анатомія людської деструктивності»

переконливо обґрунтував, розкрив і проаналізував принципову двовимірність людської агресії – її «доброякісну» і «зляюкісну» форми. Оскільки у теоретичному дискурсі агресії переважає аналіз і дослідження її «зляюкісних» форм, то ми бажали б повернути увагу до її «доброякісного» виміру.

Ототожнення агресії із її «зляюкісним» виміром значною мірою пов'язано, на нашу думку, із тим, як розкривається етимологія даного поняття. Більшість дослідників розпочинають свої визначення із того, що дають переклад слова агресія як «наступ». Але можлива й інша інтерпретація, яку запропонував А.П. Назаретян. На його думку, і ми повністю її поділяємо, це слово можна перекласти як «заперечення границі», «переступання за границю». Звідси відкриваються інші інтерпретаційні можливості, які і дозволяють розкрити «доброякісний» вимір агресії. Тут ми виходимо із настанови М. Гайдеггера, що екзистенція у прямому і первісному сенсі означає трансценденція. Тобто здатність до трансцендентування, виходу за межі наявного буття є атрибутивною характеристикою людини.

Але прагнення людини вийти за межі самої себе і свого світу завжди може мати амбівалентні наслідки – як конструктивні, так і деструктивні. З одного боку, творча сила трансцендентування розширює буттєві можливості людини, робить кожну людину індивідумом, що самовизначається, архітектором свого власного життя, як про це писав А. Адлер. З іншого ж боку, таке трансцендентування неминуче стає «ззіханням» на місце іншого «під сонцем», як про це писали Б. Паскаль, Е. Левінас. Останнім часом багато дослідників визнають зв'язок творчості й деструкції. Створюючи нове й руйнуючи наявне, людина не обмежується відтворенням відомих їй способів діяльності, виходить за рамки звичної поведінки. Крім того, і деструкція, і творчість сприяють задоволенню потреби особистості в самореалізації (А.П. Назаретян).

Визнання зв'язку людської творчості як вищого прояву здатності людини до трансцендентування не тільки із продукуванням нового, але і з деструкцією старого дає

можливість і у феномені агресії краще осмислити та розкрити діалектику «доброякісного» і «злякісного» із застосуванням евристики нового гуманізму».

Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм : матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. / Ред.кол.: Є.О. Лебідь, А.Є. Лебідь. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 14-16.